

Schuif eens op, jij!

Carel de Vink

Als beweeglijke muzieknootjes zitten ze op de lijnen, huiszwaluwen op telefoondraden bij een aantal woonboten in de Vecht. Af en toe komt er een zwart-witte kwartnoot bij. En natuurlijk wil die dan uitgerekend zitten op de plek van een soortgenoot. Gefladder, gekwetterd protest. Dan keert de rust weer terug. Tot er opnieuw een eigenwijs exemplaar verschijnt. Spreeuwen op draden van de snelwegverlichting doen hetzelfde. Net als heel veel andere soorten die een aangeboren drang tot dringen bezitten.

In een knusse ambiance van vogelaars onder mekaar zitten we tijdens een weekend van de Vogelwerkgroep te luisteren naar een bevolgen onderzoeker. In opdracht van het NIOO (Nederlands Instituut voor Ecologie) onderzoekt hij de populaties van kool- en pimpelmezen op Vlieland. Een Power Pointpresentatie ondersteunt zijn verslag. Wat al snel duidelijk wordt, is dat de beste plekje het broedareal vormen van de forsere koolmezen. De mindere zijn voor de pimpels, zoals die ook in de winter hun heil ergens anders zoeken dan hun grotere neven. Een fraai voorbeeld van voedselconcurrentie bij vogels.

Toen de Turkse tortel ons land bereikte, uitten heel wat vogelkenners de vrees dat deze winterharde soort de trekkende (zomer)tortel zou verdringen. Huidige cijfers lijken deze zwartkijkers gelijk te geven. De werkelijkheid is toch genuanceerder. Turkse tortels bevolken vooral plekken die nooit door de 'trektortel' gebruikt werden als broedomgeving. De veranderingen in landbouwmethoden, jacht tijdens de trek en mogelijk ook de ongunstiger geworden omstandigheden in het overwinteringsgebied hebben waarschijnlijk een grotere invloed dan concurrentie met de standvogelduif.

Al even gecompliceerd zou de concurrentie tussen meerkoet en waterhoen kunnen zijn. Daarover is de afgelopen jaren in ons tijdschrift het een en ander gespeculeerd. Als een andere oorzaak voor de afname van de aantallen waterhoentjes wordt predatie door de havik gesuggereerd. Speelt ook een verminderd aantal overwinteraars uit Noord- en Oost-Europa een rol? Mogelijk mist ons broedbestand daardoor aanvulling met 'vers' bloed.

Een niet uit te wissen rol in alle veranderingen in de natuur, en dus ook in de kansen voor vogels, speelt de mens. De meeste mezen op Vlieland profiteren van nestkasten en bijvoeding door de bewoners. Vandaar dat het dorp bij uitstek het bolwerk is van de koolmezen. De zomertortel ontmoet in de mens een opponent als jager

(wanneer hij buiten ons land geen beschermde status heeft) en als agrariër met diens snelle moderniseringsprocessen in de landbouw. Moeilijker valt te bepalen wat de invloed is van de moderne waterrecreatie op de populatie waterhoentjes.

De menselijke invloed bepaalt in een dichtbevolkt land als het onze de beschikbare ruimte. Net als bij beide mezensoorten is hier de 'grootste' de sterkste. De mens dus, dankzij mechanisatie en bevolkingsgroei. We slokken alles op wat we nodig hebben om onze economie draaiend te houden, comfortabel te wonen en in onze vrijetijdsbehoefte te voorzien. Soms liggen de belangen erg ingewikkeld. In mijn woonwijk heeft een milieu- (of geld-?)bewuste bewoner zijn pannendak veranderd in een blauwglanzend vlak van spiegellende zonnepanelen. Pech voor de huismussen en gierzwaluwen die elkaar daar de broedgelegenheid met variërend resultaat van jaar tot jaar betwistten. Hun gekibbel is voorbij. Hun kansen zijn verkeken. Overigens met subsidie van de overheid en gestimuleerd door 'Natuur en Milieu'. Ik besef dat zonder zorg voor het milieu de natuur (en uiteindelijk ook de mens) het onderspit delft, maar in dit geval betaalt de natuur wel de eerste tol...

Terug naar de verhoudingen tussen vogels onderling. Naast rivaliteit zie je ook soorten die van elkaars aanwezigheid profiteren. Dat geldt op meer dan één vlak.

Eksters zijn bijzonder alert. Hun alarm bij het signaleren van een havik heeft onmiddellijk effect op houtduiven, kauwen en merels. De houtduiven waaieren uiteen, waardoor ze de predator in verwarring hopen te brengen. De kauwen ballen samen en gaan als groep over tot de schijnaanval. Merels schieten weg in het struikgewas. Zo alarmeren tureluurs als eersten bij nadering van een bruine kiekendief of kleine mantelmeeuw in hun broedgebied. Grutto's gaan luidruchtig boven de indringer hangen, terwijl Kieviten hem belagen met felle duikvluchten.

Koloniebroeders bundelen hun inspanning bij naderend gevaar. Sommige kolonies bestaan uit meerdere soorten die elk hun tactiek ten toon spreiden om het gevaar te bezweren. Een sternkolonie benaderen deden onderzoekers vanouds met een plankje in hun pet...

Een bos vol spechten verschaft andere vogel-oorten nestgelegenheid. Daarbij deinzen kauwen er niet voor terug om de eerste bewoners te verjagen. Heel wat holenbroeders genieten nog jaren daarna van het leegstaande 'pand'. Ik heb roeken gezien die volkomen respectloos takken uit een reigernest pikten om deze te 'lenen' voor hun eigen nest. Meeuwen en roofmeeuwen ontfutselen andere vogels graag hun voedsel. Roofvogels kunnen elkaar ook behendig een prooi afhandig maken. Op hun beurt krijgen ze niet zelden te maken met kapers op de kust. Vooral kraaiachtigen hebben al snel belangstelling voor een verenplukkende rover. In

groepen grazende ganzen vinden reigers compagnons bij het voedsel zoeken. Muizen, die door alle drukte boven hun hoofd naar de oppervlakte komen, worden met graagte verorberd door deze opportunisten. Zo zoeken brilduikers op de randmeren graag het gezelschap van kleine zwanen en knobbelzwanen. Die wervelen tijdens het grondelen voedsel op, wat door deze duikvogeltjes met graagte wordt verwelkomd.

Onderlinge concurrentie, profiteurs en samenwerking. Boeiende elementen in vogelgedrag. De hiërarchie op de voertafel, de strijd om het broedgebied en andere manieren waarop vogels elkaar benaderen, ze zijn tot in de achtertuin waar te nemen. Voor wie iets verder kijkt dan zijn soortenlijstje, blijft er zoveel te ontdekken! Met de laatste winterweken nog voor ons en de lente in aantocht, kan dat haast niet missen!

